

Francesco Petrarca

*Výstup
na Mont
Ventoux*

VYŠEHRAĐ

**Knihá vychází
v roce 80. výročí založení
nakladatelství Vyšehrad
|1934–2014|**

Zpracování a vydání publikace bylo umožněno díky finanční podpoře udělené roku 2013 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR v rámci Institucionálního rozvojového plánu, programu V. Excellence, Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci: Podpora publikační činnosti akademických pracovníků Filozofické fakulty Univerzity Palackého.

Odborní recenzenti:
doc. PhDr. Jiří Pelán
PhDr. Lucie Storchová, Ph.D.

Translation © Jan Janoušek, 2014
Preface & Commentary © Jiří Špička, 2014
Epilogue © Tomáš Nejeschleba, 2014

ISBN 978-80-7429-363-4

HORA PETRARKOVA SVĚDOMÍ

Jiří Špička

Jak vyplývá z autorské datace dopisu, Petrarca podnikl výstup na Mont Ventoux dne 26. dubna 1336. Část úvah věnoval při výstupu tomu, v jakém životním okamžiku se ocitá. Bylo mu tehdy téměř dvaatřicet let a již deset let, po zanechání studia v Boloni, měl život ve svých rukou. Mohl být nanejvýše spokojen: ač mlád a sirotek, nacházel se ve službách mocného kardinála, pohyboval se v nejvyšších kruzích evropské diplomacie, těšil se pověsti výtečného básníka a znalce klasiků. Jeho literární a filologické zájmy, především příprava edice Liviových dějin Říma, byly podporovány kardinálem Colonnou, který mu vyjednal vstup do papežovy knihovny. Pod Liviovým vlivem Petrarca zahájil práci na dvou svých velkých a nikdy nedokončených dílech – souboru životopisů velkých hrdinů starověku *De viris illustribus* (*O slavných mužích*) a na eposu o Scipionovi Africkém *Africa*. Do roku 1336, kdy se výstup na Mont Ventoux odehrál, dále napsal kromě již zmíněných částí *Fragmentů* latinské

veršované dopisy *Epystoly* a komedii *Philologia Philostrati* (*Filostatova Filologie*), která je bohužel ztracena, stejně jako většina básní, které se Petrarca rozhodl nezahrnout do svých autorských sbírek.

Touto tvorbou se Petrarca jednoznačně a sebevědomě vydal na cestu spisovatele disponujícího takovou úrovní latiny, aby byl schopen imitovat klíčové antické žánry a spisovatele – Vergilia, Horatia, Cicerona a další. Nejednalo se pouze o literární či stylistickou volbu, ale rovněž o zaujetí určité morálně-filozofické, ba i politické pozice. Ačkoli byly antické písemnictví a řečnictví během středověku používány jako učební pomůcky, pro okrasu a eleganci či pro poznání základů vědních disciplín, měly spíše auxiliární funkci vůči vědnímu a kulturnímu systému založenému na křesťanské víře a filozofii. Přílišná záliba v antické kultuře mohla být považována za ohrožení ortodoxie. Útokům a zastrašování za světskou a klasicizující tvorbu musely čelit velké literární osobnosti Petrarkovy doby jako Albertino Mussato a Giovanni Boccaccio a o samém Petrarkovi dokonce Étienne Aubert, budoucí papež Inocenc IV., po apoštolské kurii rozhlašoval, že je čaroděj. Důvodem byla známá

Petrarkova vášeň pro Vergilia, o jehož díle se věřilo, že skrývá nějaké tajemné učení.

Lze se jen dohadovat, nakolik Petrarca ve svém nitru pociťoval morální nepatříčnost směru, který si vytyčil. Jeho spisy prozrazují hlubokou zbožnost, která zejména v závěru života vyústila v takřka řeholní život a která by básníkovi nedovolila vědomě činit něco, co se přičí křesťanské ortodoxii. Přesto, ať již pro svoji vlastní potřebu, nebo jako protiváhu k výsostně klasické linii svých prvních děl, napsal ve čtyřicátých letech a na začátku padesátých let 14. století díla svědčící o autentické křesťanské inspiraci – traktáty *De vita solitaria* (O samotářském životě), *De otio religioso* (O životě řeholníků) a *Psalmi penitentiales* (Kajícné žalmy). Křesťanské tóny nalezneme rovněž v rozrůstajících se *Fragmentech* a *Epystolách*.

Křesťanským autorem, ke kterému měl Petrarca nejbližší a byl mu největší inspirací, byl sv. Augustinus, jak je znát i z dopisu o Mont Ventoux. Ve sbírce *Familiares* nalézáme dopis *Fam. 2,9*, velmi pravděpodobně fiktivní, v němž se Petrarca ohrazuje proti popichování kardinálova bratra Giacomma Colonna, že láska k Augustinovi a láska k Lauře jsou jen pózou. Petrarca v něm

hájí Augustina jako autora, který inspiruje jeho lepší já a s nímž ho pojí společný vnitřní neklid a boj: „Četbou Augustina se někdy budím jakoby z těžkého snu, ale jak na mě doléhá tíha smrtelnosti, víčka se mi opět zavírají. Znovu se pak vzbudím, a znovu a znovu usínám. Moje vůle kolísá, touhy se sváří a svým svárem mě drásají: tak proti vnitřnímu člověku bojuje člověk vnější.“⁵ Pozoruhodná je však i další úloha, kterou Augustinus v Petrarkových očích má. Básník líčí Giacomovi, jak mocně Augustinus čerpal z Cicerona, a od toho přechází k obhajobě antických spisovatelů, z jejichž četby podle něj neplyne apriorně žádné nebezpečí a nejsou o nic závadnější, než by mohla být současná díla – záleží vždy na osvícenosti čtenáře. Tento dopis možná Petrarca zamýšlel jako jakýsi manifest, neboť zcela zřetelně ukazuje, že Augustinus představuje důležitý svorník mezi křesťanstvím a antikou (zejm. jeho milovaným Ciceronem) a že diskuse o Augustinovi je pro něj zároveň diskusí o filozofických pramenech.

Petrarca dokonce tvrdí, že Augustinus jej přivedl k ostatním křesťanským autorům. V dopise *Sen. 8,6* napsal svému příteli Donatu Albanzanimu, že četba *Confessiones* v něm

způsobila obrat od pohanské ke křesťanské literatuře, kterou jako mladík arogantně přehlížel. *Confessiones* prý na něj působily stejně jako předtím *Hortensius* na Augustina.⁶ Nicméně z Petrarkových děl i z jeho anotací v rukopisech, které vlastnil, je zřejmé, že tento přechod od pohanské ke křesťanské literatuře je spíše autobiografickou manipulací, která, tak jako v jiných případech, má ukázat, jak Petrarkova životní cesta vede od marnosti a svěskosti mládí k hlouběji prožívaným křesťanským hodnotám zralého věku. Postupující rekonstrukce a analýza Petrarkovy knihovny však ukazuje, že již v mládí patristickou a náboženskou literaturu dobře znal.⁷

FRANCESCO PETRARCA
VÝSTUP NA MONT VENTOUX

Dnes jsem vystoupil na nejvyšší horu zdejšího kraje, kterou po zásluze nazývají Větrnou¹, což jsem učinil veden pouze touhou spatřit tuto slavnou výšinu.² Měl jsem to v úmyslu již po mnoho let, od dětství jsem se totiž v těchto místech potloukal, znáš to, jak už osud člověka otlouká. Ta hora je tu široko daleko a ze všech stran v dohledu, máš ji skoro pořád na očích.

Nyní jsem se tedy konečně odhodlal jednou udělat to, k čemu jsem se chystal každý den, obzvláště když jsem při opětovné četbě Liviových dějin náhodou narazil na to místo, kde král Filip Makedonský, ten, který vedl válku s římským lidem, vystoupil na horu Haimos v Thessálii a potomstvu svěřil, že z jejího vrcholu lze vidět dvě moře: Jaderské a Černé.³ Zda to odpovídá pravdě nebo ne, nemohu s jistotou potvrdit, neboť ta hora je od našeho světa daleko a i nesouhlas spisovatelů vzbuzuje pochyby. Za všechny zmíním jen Pomponia Melu – kosmograf ve svém spise bez váhání potvrzuje tento fakt.⁴

Titus Livius soudí, že ta zvěst neodpovídá pravdě. Kdybych měl možnost přesvědčit se o tom nadosah, tak jako u této hory, nesnel bych dlouho tu nejistotu.⁵ Ale abych se dostal od oné hory k této: zdálo se mi omluvitelné u nezávislého mladíka počínání, za něž není kárán ani král. Když jsem pak uvažoval o průvodci – může to znít zvláště, ze všech přátel jsem nenalézal nikoho vhodného: tak obtížně lze i mezi dobrými přáteli shledat plnou shodu všech sklonů a zvyků. Jeden je příliš lenivý, druhý příliš živý, jeden příliš pomalý, druhý příliš rychlý, jeden je příliš zádumčivý, druhý přehnaně veselý, jeden je trochu natvrdlý a jiný zase moudřejší, než bych si přál. Můj strach vzbuzovala mlčenlivost jednoho a dotěrnost druhého, tučná váha jednoho a hubená slabost druhého, odstrašovala chladná netečnost onoho a zanícená účast tohoto.⁶ Tyto obtížné vlastnosti, jež je možno snášet doma – vše totiž snese láska⁷ a žádnou zátěž neodmítá přátelství –, se na cestě stávají těžkým břemenem. A tak jsem v duchu jemně zvažoval, v touze po důstojném rozptýlení, jednotlivá pro i proti, aniž bych narušil pouta přátelství. V tichosti jsem zavrhl vše, co by mohlo způsobit potíže pro naplánovanou cestu.

BIBLIOGRAFIE

Literární texty a prameny

- Aristotelés, *Metafyzika*, český překlad Antonín Kříž, Praha 2003.
- Aristotelés, *Etika Nikomachova*, český překlad Antonín Kříž, Praha 1996.
- Augustinus, *Confessiones (Vyznání)*, český překlad Mikuláš Levý, Praha 1993.
- Augustinus, *Sermo 368 „Qui amat animam suam perdet eam”*, PL 38.
- Bernhard z Clairvaux, *Sermo „Qualiter Voluntas Hominis per gulam, curiositatem et superbiam ac per omnes sensus carnis, renitatur voci divinae“*, in: *Sancti Bernardi Opera IV*, ed. J. Leclercq – H. Rochais, Roma 1966.
- Boccaccio, „De montibus, silvis, fontibus, lacubus, fluminibus, stagnis seu paludibus et de diversis nominibus maris“, ed. Manlio Pastore Stocchi, in: *Tutte le opere*, sv. 8, Milano 1998, str. 1815–2122.
- Bonaventura, „Legenda Maior“, in: *Františkánské prameny I*, ed. Ctirad Václav Pospíšil, Olomouc 2001.
- Bonaventura, *Putování mysli do Boha (Itinerarium mentis in Deum)*, český překlad Ctirad Václav Pospíšil, Praha 1997.
- Cicero, *Tuskulské hovory (Tusculanae disputationes)*, český překlad Václav Bahník, Praha 1976.
- Dante, *Božská komedie*, český překlad Vladimír Mikeš, Praha 2009.
- Fazio degli Uberti, *Il dittamondo e le rime*, sv. 1, ed. Giuseppe Corsi, Bari 1952.

- Conrad Gessner: *Descriptio Montis Fracti sive Montis Pilati ut vulgo nominant, iuxta Lucernam in Helvetia, per Conradum Gesnerum*, in: C. Gessner, *De raris et admirandis herbis...commentariolus*. Zürich, 1555.
- Conrad Gessner, *Epistula ad Jacobum Avienum de montium admiratione*, in: C. Gesner, *Libellus de lacte et operibus lactariis*, Zurich 1541.
- Hugo ze sv. Viktora, *Sermo XII*, PL 177.
- Jan Cassianus, *Zvyky cenobitů a léky na osm základních neřestí (De institutis coenobiorum et de octo principalium vitiorum remediis)*, český překlad Ondřej Koupil et al., Praha 2007.
- Livius, *Dějiny I.–VII. (Ab urbe condita)*, český překlad Pavel Kucharský et al., Praha 1971–1979.
- Marcus Aurelius, *Hovory k sobě*, český překlad R. Kuthan, Praha 1969.
- Montaigne, *Eseje (Les Essais)*, český překlad Václav Černý, Praha 1995.
- Ovidius, *Lásky (Amores)*, in: Ovidius, *O lásce a milování*, český překlad R. Mertlík, Praha 1990.
- Ovidius, *Verše z vyhnanství (Epistulae ex Ponto)*, český překlad Ivan Bureš, Rudolf Mertlík, Praha 1985.
- Lucius Annaeus Seneca, *Výbor z Listů Luciliovi (Epistolae Ad Lucilium)*, český překlad Bohumil Ryba, Praha 1969.
- Tomáš Akvinský, *Summa theologická (Summa thologica)*, český překlad E. Soukup et alii, Olomouc 1937–1940, <http://summa.op.cz>.
- Vergilius, *Zpěvy rolnické (Georgica)*, český překlad Otmar Vaňorný, in: *Písň pastvin a lesů*, Praha 1977.

Použité edice Petrarkových děl

- Petrarca, *Epistole Metriche*, ed. Raffaele Argenio, Roma 1984.
- Petrarca, *La lettera del Ventoso*, ed. Maura Formica, Michael Jacob, Verbania 1996.
- Petrarca, *Le familiari*, ed. Vittorio Rossi, Umberto Bosco, Sansoni, Firenze 1933–1942.
- Petrarca, *Le senili*, ed. Ugo Dotti, Felicità Audisio, Elvira Nota, Torino 2004–2010.
- Petrarca, *De otio religioso*, ed. Giulio Goletti, Firenze 2006.
- Petrarca, „The Ascent of Mount Ventoux“, anglický překlad Hans Nachod, in: *The Renaissance Philosophy of Man*, eds. Ernst Cassirer, Paul Oskar Kristeller and John Herman Randall, Jr., Chicago 1948, str. 36–46.

Překlady a výběry z Petrarkových děl

- Petrarca, *Spevník*, slovenský překlad Pavol Koprda, Nitra 2007.
- Petrarca, *Zpěvník*, český překlad Jaroslav Pokorný, Praha 1979.
- Petrarca, *Mé tajemství (Secretum meum)*, český překlad Richard Psík, Praha 2004.
- Petrarca, *Listy velkým i malým tohoto světa*, český překlad Antonín Rausch, Praha 1974.
- Petrarca, *Kancóny pro Lauru*, český překlad Václav Renč, Praha 1969.
- Petrarca, *Vzývání*, český překlad Emil Janovský (=Pavel Eisner), Praha 1944.

OBSAH

Hora Petrarkova svědomí (<i>Jiří Špička</i>)	7
Petrarca a Provence	9
Pohanské a křesťanské Múzy.....	14
Nový život.....	19
Skutečnost, nebo fikce?	25
Jakoby alegorie	30
Jakoby konverze	41
Mont Ventoux a moderní sensibilita	46
<i>Poznámky</i>	52
 Francesco Petrarca	
Výstup na Mont Ventoux	65
<i>Poznámky</i>	81
 Petrarkův výstup na Mont Ventoux a filosofie (<i>Tomáš Nejeschleba</i>).....	97
<i>Poznámky</i>	116
 Bibliografie	127
Summary.....	138

FRANCESCO PETRARCA
VÝSTUP NA MONT VENTOUX

Edice Krystal, *svazek* 16.

Z latinského originálu Francesco Petrarca,
Le familiari, ed. Vittorio Rossi et al., sv. 1.,
Sansoni, Firenze 1933, přeložil Jan Janoušek
Úvod a komentáře napsal Jiří Špička
Doslovem opatřil Tomáš Nejeschleba
Typografie Vladimír Verner
Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
roku 2014 jako svou 1229. publikaci
Vydání v této podobě první. AA 4,49. Stran 144
Odpovědný redaktor Martin Žemla
Vytiskla Těšínská tiskárna, a. s.
Doporučená cena 148 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-363-4